

ALMAN DIŞİŞLERİ BELGELERİNDE: 1967 KAYSERİSPOR- SİVAŞSPOR MAÇI

1967 KAYSERİSPOR-SİVAŞSPOR MATCH IN GERMAN FOREIGN AFFAIRS DOCUMENTS

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan EŞEL

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

gesel@erciyes.edu.tr

orcid.org/0000-0001-7050-7884

Abstract

September 17th 1967 Kayserispor Sivasspor match as a black day in Turkey football history, although it has been realized as a result of a series of disastrous lapses chain; it maintains its place in memories with the questions it has left behind and 'wonder'. In this respect, with 43 casualties and hundreds of injuries, how the Kayserispor - Sivasspor football match, which is mentioned among the world sports disaster, is evaluated on international platforms, the real reason or reasons of the disaster, before the game, in the game and after the game, in the light of reports of that as a result of research done by German diplomats, matches memories and a portion on the post-match unspoken earlier allegations and the findings were attempted to be transferred. Considering that especially the tensions between the two neighboring cities have preserved their traces for years, the sociological findings included in the reports of the German diplomats become meaningful. In this aspect, while listing the causes of the disaster, focusing on the 'hooliganism' phenomenon in sports as well as regional and ethnic differences and including the determinations related to these, causes questions such as the effects of football on societies and the way football is perceived from the past to the present.

Keywords: *German Foreign Affairs Document, Kayserispor, Sivasspor, Hooliganism, History of Football*

Öz

Türkiye Futbol tarihine kara bir gün olarak geçen 17 Eylül 1967 tarihli Kayserispor Sivasspor maçı, bir dizi ihmaller zincirinin feci bir sonucu olarak gerçekleşmiş olmakla beraber; ardında bıraktığı sorular ve 'acaba'lar ile belleklerde yerini korumaktadır. Bu yönüyle 43 can kaybı ve yüzlerce yaralı ile dünya spor faciaları arasında anılan Kayserispor - Sivasspor futbol maçının uluslararası platformlarda nasıl değerlendirildiği ve olayların gerçek nedeni ya da nedenlerine dair Türkiye'de görev yapan dönemin Alman diplomatlarının yaptıkları araştırmalar sonucunda tuttukları raporlar ışığında maç öncesi, maç anı ve maç sonrasında dair bir kısmı daha önce dile getirilmemiş iddialar ve tespitler aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle iki komşu şehir arasında yaşanan gerginliklerin yıllardır izlerini koruduğu göz önüne alındığında, Alman diplomatların raporlarında yer verdikleri sosyolojik tespitler anlam kazanmaktadır. Bu bakımdan da olayların nedenleri sıralanırken sporda 'holiganizm' olgusunun yanı sıra bölgesel ve etnik farklılıkların da üzerinde durulması ve bunlara dair tespitlere de yer verilmesi, geçmişten günümüze tartışılan; futbolun toplumlar üzerindeki etkileri ve futbolun algılanış biçimi gibi konuların da sorgulanmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Alman Dışişleri Belgeleri, Kayserispor, Sivasspor, Holiganizm, Futbol Tarihi.*

GİRİŞ

Günümüzde halen spor haberlerinde ilk sırayı alan ve artık sporun yanı sıra önemli bir ekonomik sektör halini alan futbol takımları ve futbol karşılaşmaları, şehirlerinde karakteristik olarak şekillenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Nitekim Trabzon deyince akla ilk gelenin bordo-mavi olması buna en iyi örnektir. Bu yönüyle şehirlerin ekonomik bakımdan gelişmesine katkı sağlamasının yanı sıra, şehir sakinlerinin sosyalleşmesinde de önemli rolü olan futbol maçları ne yazıkki halen zaman zaman tatsız ve üzücü olaylara neden olmaktadır. Futbolun başta dünya kupası olmak üzere, bölgesel ve ülkesel ligler yoluyla tüm dünyada hızla büyüyen bir sektör halini almasıyla, gelişen rekabet koşullarının yarattığı ortamlarla birlikte ortaya çıkan ‘holiganizm’ hareketleri, artık maalesef bir ‘olgu’ halini almıştır. Türkiye’de bu olgu ile oldukça erken bir dönemde tanışmak durumunda kalmıştır.

Türk futbol tarihine kara bir gün olarak geçen 17 Eylül 1967 tarihli Kayserispor Sivasspor maçı, bir dizi ihmaller zincirinin feci bir sonucu olarak gerçekleşmiş olmakla beraber; ardında bıraktığı sorular ve ‘acaba’lar ile belleklerde yerini korumaktadır. Nitekim tüm dünyada haber konusu olan ve dünya spor faciaları arasında anılan bu vahim müsabaka, bu yönüyle uluslararası boyutta ilgi uyandırmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan Alman Dışişleri Bakanlığı belgelerinde dahi olaylara dair ayrıntılı raporların bulunması bu ilgiyi kanıtlar niteliktedir. Olayların ardından ilk olarak Alman ve ardından da İtalyan gazetecilerin bizzat Kayseri’ye gelerek olayın gerçekleştiği stadyumu ve ardından da Sivas’a giderek tanıkları filme almaları da yine dünya kamuoyunca olayların yakından izlendiğini göstermektedir. (Ülker 25 Eylül 1967: 1, Sivas Haber 24 Eylül 1967) Dönemin basını tarandığında faciaya dair başta Avrupalı devletler olmak üzere dünya kamuoyunca ilgi olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada dönemin Kayseri yerel gazetelerinden olan Ülker gazetesinde çıkan bir haberde Amerikalı gazetecilerinde Kayserispor Sivasspor maçında çıkan olayları ile ilgili röportajlar hazırlayacakları ifade edilmiştir.(Ülker 26 Eylül 1967:1) Aynı günlerde Sivas Haber Gazetesi’nde çıkan bir haberde de İtalyan televizyoncuların Kayseri’deki çekimleri tamamlayarak Sivas’a geldikleri ve burada facianın şahitlerinin yanı sıra, facianın Sivas’ta duyulmasının ardından çıkan olaylarda tahrip edilen Kayserililere ait işyerleri ve evlerini de filme alacakları ifade edilmiştir. (Başaran 2017:192) Yabancı gazetecilerin yanı sıra, yabancı diplomatlarında konu ile ilgili inceleme ve araştırma yaptıkları ve raporlar hazırladıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada Federal Almanya Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşivlerinde bulunan raporların Almanya’nın Ankara Büyükelçiliği tarafından 20 Eylül 1967 tarihinde düzenlenerek Alman Dışişleri Bakanlığı’na gönderildiği anlaşılmaktadır.

Alman Dışişleri Belgelerinde Kayserispor-Sivasspor Maçına Dair Bilgiler

Türkiye’de görev yapan Federal Almanya Devleti diplomatlarının Türkiye’deki vuku bulan önemli olaylara dair çeşitli raporlar hazırlayarak, Alman Dışişleri Bakanlığı’na gönderdikleri raporlardan birisi de 1967 yılında bir facianın yaşandığı Kayserispor-Sivasspor maçına ve sonrasına dairdir. Raporun konu başlığı: “Türkiye’deki İç Siyasi Durum” şeklinde düzenlenmişken; Alt başlığı ise: “Burada: Kayseri’de Bir Futbol Maçında Kanlı Olaylar” şeklindedir. (PA AA IA4-81/92.42: 20.09.1967). Alman diplomatlar tarafından kalem alındığı anlaşılan üç sayfalık raporun birinci bölümünde maçta yaşanan ve maalesef ölümle sonuçlanan hadiseler ifade edildikten sonra, ikinci bölümde olayların nedenleri üzerinde durulmaktadır. Raporun son kısmında ise, olaylar sonrasında iki şehir arasında gelecekte olabileceklere dair öngörülerde bulunulurken, aynı gün gerçekleşen yerel seçimlere dair de bilgiler aktarılmaktadır.

Raporun giriş kısmında yaşananlara dair: “17 Eylül 1967 Pazar günü, II. Lig’de Kayseri ve Sivas takımları arasında oynanan bir futbol maçında kanlı bir çatışma çıktı, 40 kişi öldü ve 65 kişi yaralandı. Stadyum, 3.000’i Sivas’tan olmak üzere 30.000 seyirci ile doluydu. Yaklaşık 20 dakika sonra hakemin yanlış kararıyla Kayseri takımının ilk golünü atması üzerine Sivas’tan gelen ziyaretçiler sahaya taş atmaya başladı.” şeklinde yer verilen bilgiler içerisinde geçen ‘hakemin yanlış

kararıyla' ifadesi dikkat çekicidir. Zira dönemin yerel ve ulusal basınında çıkan haberler tarandığında bu ifadeyi destekleyecek bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Raporun devamında ise: "İddiaya göre, atılan taşlardan kaçarken oyun alanını seyirci tribünlerinden ayıran dikenli tele takılan iki çocuk bu nedenle hayatını kaybetti. Bu haber, yerli izleyicilerin komşu şehirden gelen misafirlere saldırmasına yol açtı. Kalabalık stadyumda başlayan panikte çoğu Sivas'tan gelen, çok sayıda ziyaretçi ezilerek ya da ayaklar altına alınarak öldürüldü." şeklinde maç esnasında yaşanan olaylar ifade edilmiştir.

Olayların başlamasına neden olan ve maçın yirminci dakikasında Kayserisporlu genç futbolcu Küçük Oktay (Aktan) tarafından atılan gol neticesinde, çığına dönen Sivassporlu taraftarların attıkları taşların ekseriyetle, kendilerine en yakın tribün olan ve sadece çocukların alındığı tribüne gelmesi nedeniyle Kayserisporlu taraftarlarında galeyana geldiği ve olayın karşılıklı taşlaşmaya dönüştüğü dönemin yerel ve ulusal gazetelerinde ifade edilmiştir.(Cumhuriyet 18 Eylül 1967:1, Ülker 18 Eylül 1967:1) Raporunda ifade edilen: "Kalabalık stadyumda başlayan panikte çoğu Sivas'tan gelen, çok sayıda ziyaretçi ezilerek ya da ayaklar altına alınarak öldürüldü." şeklindeki bölümde yer verilen 'öldürüldü' ifadesi de oldukça dikkat çekicidir. Zira, raporun üzerindeki tarihten 20 Eylül 1967 günü Alman Dışişleri Bakanlığı'na gönderildiği anlaşılmaktadır. Buna göre 17 Eylül 1967 günü gerçekleşen ölüm olaylarının esasen stadyumun kapısının açılmaması dolayısıyla yaşanan izdiham nedeniyle vuku bulduğu, 18,19 ve 20 Eylül tarihli gazetelerde ve İçişleri ve Sağlık Bakanlarının yanısıra Vali ve Emniyet Müdürü'nün yaptığı açıklamalarda da ifade edilmiştir. Nitekim, Kayseri'nin o dönemde önde gelen yerel gazetesi olan Ülker Gazetesi 20 Eylül 1967 nüshasında "Adli Tıp Heyeti Dün Kararını Açıkladı: Ezilmek Suretiyle Öldüler" manşetini atmıştır. Aynı hususta 22 Eylül 1967 tarihli Milliyet Gazetesindeki haberin başlığı ise: "Sağlık Bakanı: 'Ölümler ezilme sonucudur dedi.'" şeklindedir. Haberin devamında ise Kayseri Valisi ve Emniyet Müdürünün görevden alınarak yerine yeni isimlerin atıldığı ifade edilmektedir. Hayatını kaybeden vatandaşlara Adli Tıp Heyeti tarafından yapılan otopsiler neticesinde ezilerek öldükleri sonucuna varılırken, bu ezilme hadisesinin ise Kayseri şehir stadyumunun kapılarının içeriye doğru açılmasının neden olduğu ifade edilmiştir. Oysa Sivas stadyumunda kapıların dışarıya doğru açıldığını bilen ve Kayseri'de de öyle olduğunu düşünen Sivasspor taraftarları karşılıklı taşlaşma sonucunda stadyum dışına çıkmak isterken kapılara yüklenilmesi sonucunda ön tarafta kalanların ezildiği anlaşılmaktadır. Futbol Federasyonu bu faciadan ders çıkararak bu tarihten sonra tüm stadyumlarda kapıların dışarı doğru açılması sağlanmıştır.(İlhan 2014:190)

Alman Diplomatların faciaya dair raporlarında, stadyum dışında yaşanan olaylara dair aktardıkları bilgiler ise şöyledir: "Çatışmalar sokaklarda devam etti. Nihayet ordu, düzeni bir dereceye kadar yeniden sağlayabildi. Ancak bundan önce Sivas plakasını taşıyan çok sayıda otobüs ve araba, heyecanlı kalabalık tarafından hasar görmüş veya tahrip edilmişti. Kayseri'den Sivas'a yaklaşık 150km uzaklıktaki kara yolu tamamen kapatılmış ve ziyaretçiler trenle oraya dönmek zorunda kalmıştır." Raporunda ifade edildiği gibi çatışmalar Kayseri şehir girişine park eden Sivasspor taraftarlarının oraya varıncaya kadar yüze yakın Kayseri plakalı aracın camlarını kırdıklarına dair haberlere de basında yer verilmiştir.(Ülker 18 Eylül 1967: 1) Nitekim olayların ardından her iki şehre de giriş çıkışın yasaklandığına dair haberlere gazetelerde rastlanmaktadır. (Cumhuriyet 19 Eylül 1967: 1) Bu noktada Alman diplomatların raporda belirttiği gibi Kayseri-Sivas karayolu ulaşımına kapatılırken, 27 Eylül 1967 günü sabah saat 06:00 itibarıyla yeniden ulaşım açıldığı haberi de 28 Eylül 1967 tarihli gazetelerde yer bulmuştur. (Ülker 28 Eylül 1967: 1) İki şehrin arasındaki ulaşımın durdurulması tedbiri her ne kadar bir ölçüde olayların büyümesini engellemişse de, Sivas'ta yaşayan Kayserililer de Kayserispor-Sivasspor maçı sonrasında özellikle Sivas'ın yerel gazetelerinin dezenformasyonunda etkisi ile galeyana gelen Sivas halkının tepisinden büyük ölçüde nasibini almıştır.(Başaran 2017: 172-173) Bu husus ise Almanların raporlarında: "Olayların haberi gelince Sivas'ta, oraya konuşlandırılan jandarma, kalabalığın Kayserililere ait dükkân, otel vb. yerleri ateşe vermesine veya herhangi bir şekilde tahrip etmesine engel olamadı." şeklinde yer almıştır. Nitekim stadyumda yaşanan facianın özellikle Sivas yerel gazetelerinde aktarılış biçiminin de etkisiyle, Sivas'ta Kayserililere karşı adeta bir 'cadı avı' başlatılmış ve başta Sivas'taki Kayserili esnafların işyerleri olmak üzere, 38 plakalı araçlar ve Kayserililere ait evlerde saldırılardan nasibini almışlardır.

Bu noktada halkı galeyana getiren başlıca aktör olarak Sivas Haber gazetesi üzerinde durmak gerekir. Zira; 19 Eylül'den başlayarak günlerce ilk sayfasını bu faciaya ayıran gazetenin manşetleri, maalesef yanan ateşe benzin dökmek niteliğindedir. Bu noktada, 19 Eylül 1967 tarihli gazetenin haber manşetleri:“Kaatil Şehir: Kayseri”, “Kayseride 38 Şehit, bir o kadar yaralı verdik”, “Doktorlar yaralılara bakmak istememiş”, “39 Sivaslı Barbarca Öldürüldü” şeklindedir. Manşetlerden de anlaşılacağı üzere Sivas halkının Kayseri'lilere karşı giriştikleri saldırıların altında ciddi bir dezenformasyon yatmaktadır. Aynı tarihli Hürriyet Gazetesi de manşetinde; Sivas'ta yaşanan olaylara yer vererek: “Sivas'ta Dün Kayseri'lilere ait Dükkânlar Ateşe Verildi” manşetini atmıştır. Birinci sayfadaki haberi alt başlığında ise: “Sivaslılar; Kan isteriz, Kayseriye yürüyeceğiz” diye bağırıldılar.” şeklindedir. (Hürriyet 19 Eylül 1967: 1) Bu haber Kayseri-Sivas karayolunun ulaşımına kapatılması gerekçesini de açıklar niteliktedir. Sivas'ta yaşanan olaylar nedeniyle Kayserililer Sivas'ı apar topar terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu konu ulusal basında da işlenmiştir. 19 Eylül tarihli Milliyet Gazetesi manşetinde: “Sivas'ta Kayserililerin Evleri Yakıldı” derken 21 Eylül tarihli Hürriyet Gazetesinde ise:“Sivas'ta okuyan 7 Kayserili öğrenci bazı dükkânların yakılmasından sonra er eğitim tugayına sığındı.” ve “Sivas'taki 60 kadar Kayserili memur ve öğretmen tayinistemiştir.” denilmektedir. (Başaran 2017:139)

Kayseri'de yaşananların aksine Alman diplomatlar raporlarında Sivas'ta yaşanan olaylara dair ayrıntılı bilgilere yer vermezken sadece: “Heyecanlı kalabalık, derhal Sivas'a giden Sağlık Bakanı'nın şehre girişini de engellerken, o esnada İçişleri Bakanı Sükan'da Kayseri'de yuhalandı.” şeklinde kısa bir bilgi notuna yer vermişlerdir. Dönemin Sağlık Bakanı Vedat Ali Özkan'ın Kayseri'den askeri uçakla geldiği Sivas'ta protesto edilerek şehre sokulmamasının nedeni de Kayserili olmasıdır. (Milliyet 20 Eylül 1967: 7). Rapordaki ufak bir yazım hatası da dikkati çekmektedir zira İçişleri Bakanı Faruk Sükan, Kayseri'de değil Sivas'ta yuhalanmıştır. (Milliyet 19 Eylül 1967:1) Nitekim, Sağlık Bakanı ile birlikte askeri uçakla Kayseri'den Sivas'a gelen İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ı; “Katil Sükan”, “Defol”, “İstifa Et” sloganları ile karşılayan Sivas halkına Vali Konağından yaptığı konuşmada Bakan Sükan: “Önce Kayseri'ye gitmemdeki sebep, olayları yerinde görmek, gereken tedbirleri almak, suçluları ortaya çıkarmak içindir. Adli tıp heyeti gelmeden de buraya gelemedim. Herhangi bir hile olmasın, diye bekledim. Bugün yedi müfettişimiz tahkikatı bitirdi. Ben de bu saate kadar tahkikatı kendim yaptım.” diyerek öfkeli kalabalığa karşı kendisini savunmaya çalışmıştır.(Ant 26 Eylül 1967: 9, Cumhuriyet 19 Eylül 1967:1) Alman diplomatların raporunda da bakanların bölgeye sevk edilmeleri hususu şöyle ifade edilmiştir: “Başbakan Demirel'in talimatı üzerine iki bakan olay öğrenildikten hemen sonra huzursuzlukların yaşandığı bölgeye sevk edildi. Demirel, 18 Eylül'de yapılması planlanan resmi Moskova gezisini 24 saat erteleme kararı aldı. Dışişleri Bakanlığı neden olarak Başbakan Kosigin'in hafif hastalığını gösterse de, Demirel'in Kayseri'den ayrıntılı bir rapor alana kadar ayrılmak istemediğine şüphe yok.” Bu noktada Başbakan Demirel'in Moskova seyahatini ertelemiş olması basında da konu edilmiş ve ertelemenin olaylar nedeniyle mi yoksa S.S.C.B. Başbakanı Kosigin'in rahatsızlığı nedeniyle mi olduğu hususu üzerinde durulmuştur. (Ant 26 Eylül 1967: 8-9)

Raporun devamında Başbakan Demirel'in olayların ardından topladığı Bakanlar Kurulu toplantısına dair şu bilgilere yer verilmiştir: “Türk kabinesi 18 Eylül'de özel bir oturum düzenledi, ancak bu toplantının gidişatı hakkında hiçbir şey bilinmiyor. Demirel, kabinenin huzursuzluk yaşanan bölgeye sıkıyönetim statüsü vermekten kaçındığını söyledi. Ancak hükümet bir sonraki duyuruya kadar, ikinci ligdeki tüm futbol maçlarını yasakladı.” Bu noktada Almanların raporlarında dönemin basınından yararlandıkları ifade edilebilir. Nitekim Başbakan Demirel'in bakanlar kurulu sonrasındaki açıklamalarına dönemin ulusal gazetelerinde benzer şekilde yer verilmiştir. (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet 19 Eylül 1967)

Alman diplomatlarca kaleme alınan raporun bundan sonraki kısmında (II) ise; Olayların nedenleri üzerinde durularak, muhtemel nedenler üzerinde çeşitli ifadeler yer verilmiştir: “Ciddi olaylara yol açan nedenler hakkında kesin bir şey söylemek son derece zor. Çatışmaları maalesef her yerde futbol tribünlerindeki zorbalar tetikledi. Ancak olaylar giderek iki rakip şehir arasındaki çatışma karakterine büründü. Bu gerçek ne kadar tatsız olsa da, muhtemelen hiçbir siyasi partinin ve hatta

siyasi bir arka planın olmadığını gösteriyor. Kayseri ve Sivas’da hiçbir şekilde tarafların partizanlığa dair bir durum ortaya çıkmamıştır.” İfadelerden de anlaşılacağı üzere; Almanlar olayların ardında herhangi bir siyasi ya da sosyal neden olup olmadığına dair kafa yormuşlardır. Nitekim raporun devamında asıl merak edilen hususa dair ifadeleri oldukça düşündürücü niteliktedir: “Ayrıca bazı yabancı çevrelerin Kayseri halkının nefretinin Sivas’taki yaşayan çok sayıda Kürdü hedef aldığına dair ortaya attıkları tez de inandırıcı değil; her iki şehirdeki Kürt nüfusunun oranı muhtemelen aynıdır.” Bu ifadeler adeta, Almanların ve diğer yabancıların bir futbol maçında yaşanan elim olayın cehalet, kaza, tedbirsizlik ve holiganizm dışında sosyolojik ve siyasal boyutta başka nedenleri olup olmadığına dair incelemelerde bulduklarını itiraf niteliğindedir. Devamında da: “Büyük olasılıkla olaylar, Anadolu’nun karakteristiği olduğu üzere, belirli bir histeri ve düşüncesizlikle birleşen heyecan ve öfkeden kaynaklanmıştır. Durgunluktan ve beceriksizliklerinden rahatsız olduklarında, genellikle tepkilerinin duruma göre orantısız olduğu kontrolsüz bir heyecana kapılırlar.” şeklindeki ifadeleri de, olayların ardında aradıkları ‘Etnisizm’e dair bulgulara ulaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu noktada bir başka sosyolojik tespitte bulunan Alman diplomatlar: “Bu olaylarda, Kayseri’deki şirketlerle aynı ölçüde desteklenmeyen endüstrisi nedeniyle de, Sivas’ta belli bir kıskançlığın rol oynamış olması muhtemeldir. Bununla birlikte, bu kıskançlık muhtemelen ikincil bir faktördür, ama olayların nedeni hiçbir şekilde değildi.” şeklinde ifade ettikleri husustan hareketle, her iki şehrin sosyo-ekonomik düzeylerine ve demografik durumlarına dair detaylı bilgilere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Olayların nedenleri üzerinde durduktan sonra bundan sonra olabileceklere dair de öngöründe bulunan Alman diplomatlar: “Anadolu’nun küskün karakterleri göz önüne alındığında, komşu şehirler arasındaki ilişkinin bir dereceye kadar normale dönmesi çok uzun zaman alacaktır. Kan davaları da dâhil olmak üzere daha fazla olay olması da muhtemeldir.” derken, Anadolu halkına dair tespitleri ve gerçeğe yakın öngörülerini oldukça dikkat çekici niteliktedir. Bu husus Alman diplomatların raporlarını hazırlarken salt basın haberlerini içermediğini kanıtlar niteliktedir.

Raporun son kısmında ise; Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasi ortama dair bilgilere yer verilmiştir: “Olaylar hiçbir koşulda ülkede siyasi istikrarsızlığın bir işareti olarak görülmemelidir; Aksine, aynı gün çok sayıda küçük kasabada olaysız geçen yerel seçimler, parlamento seçimlerinin ortaya koyduğu tabloyu doğrulamaktadır: Adalet Partisi hâkim konumunu korudu, ilginçtir ki Halk Partisi neredeyse hiç kayıp vermedi, bu yüzden bu yıl Halk Partisi’nden ayrılan Güven Partisi’ne çok az şans veren siyasi gözlemciler haklı görünüyor.” Aktarılan bu bilgilerden hareketle rapordaki bu ifadeler, Almanların sıradan bir futbol maçında çıkan vahim bir hadisenin adeta Türkiye’de bir iç karışıklığı neden olabileceği beklentisi içinde oldukları gibi de yorumlanabilir. Nitekim yerel seçimlerin olaysız geçmesi ve sonuçlarının da parlamentodaki sandalye dağılımına benzer nitelikte olması, Alman diplomatlarca da istikrarın devamı niteliğinde yorumlanmıştır. Raporla olaylara dair bilgiler ve olası olaylara dair de çeşitli öngörülere yer verilmiş olmasına rağmen; gerek Kayseri’de yaşanan olaylar ve gerekse Sivas’ta yaşanan olaylar nedeniyle Mülki İdaredeki değişikliklere dair bilgiler ise bulunmamaktadır. Nitekim, İçişleri Bakanı Faruk Sükan’ın Bakanlar Kurulu’nun hemen ardından 19 Eylül akşamı saat 17:05’te Sivas’a ulaşmıştır. (Başaran 2017:167) Sivas’ta Vali Konağı önünde toplanan öfkeli kalabalığa yaptığı konuşmada sık sık “Suçlular ceza görecektir” ifadesini kullanmıştır. (Milliyet 21 Eylül 1967: 1) Bakan Sükan bu doğrultuda olayların ilk faturasını Kayseri Valisi Nazım Üner’e ve Emniyet Müdürü Şerafettin Gökçeören’e kesmiştir. (Cumhuriyet 22 Eylül 1967:1) Sükan bakanlık yetkisi dâhilinde Kayseri Emniyet Müdürü Gökçeören’i görevden alırken, İçişleri Bakanlığınca Başbakanlık makamına 20 Eylül 1967 tarihinde gönderilen Faruk Sükan imzalı yazıyla da, Kayseri Valisi Nazım Üner’in Bakanlık emrine alınması talep edilmiştir: “*Başbakanlık Makamına Kayserispor ile Sivasspor arasında 17/9/1967 günü yapılan maçta kırk kişinin ölümü ve atılmış kişinin yaralanması ile sonuçlanan müessif olayın idari yönden tetkik ve tahkikine 17-18/9/1967 gecesi başlayan Bakanlığım Teftiş Kurulu Başkanı Ahmet Gümüşlü Başkanlığında 3 Mülkiye Müfettişinden kurulu tahkik komisyonundan alınan 20/9/1967 günlü şifreye göre Kayseri Valisi Nazım Üner’in maçın fevkalade hadiseli geçeceğini bilmesine rağmen gerekli tedbirleri almakta ve bunları uygulayıp takip ve kontrol etmekte ilgisizliği ve ağır ihmali olduğu kanaatine varıldığı bildirilmekte ve derhal Bakanlık Emrine alınması teklif edilmektedir. Kayseri Valisi Nazım Üner’in 6435 sayılı kanununun 1.maddesi gereğince bakanlık Emrine alınması hususunda gerekli Bakanlar*

Kurulu Kararının alınmasına müsadelerinizi arz ederim. Dr. Faruk Sükan İçişleri Bakanı” . (BCA. 30.18.1.2.211.67.13)

İçişleri Bakanı Faruk sükan’ın talebi ertesi gün Bakanlar kurulunca karara bağlanmıştır. 21/9/1967 tarih ve 6/8831 sayılı Kararname ise şöyledir: “*Kayseri Valisi Nazım Üner’in 6435 sayılı Kanununun 1 inci maddesi gereğince Bakanlık Emrine alınması; İçişleri Bakanlığının 20/9/1967 tarihli ve 511/9395 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 21/9/1967 tarihinde kararlaştırılmıştır.*” (BCA. 30.18.1.2.211.67.13)

Kararname ile görevden alınan Kayseri Valisi Nazım Üner’in basına yansıyan ifadesine göre: Vali vicdanen rahatı olduğunu ve görevini yaptığını belirterek; “*Maçtan bir gün evvel Senatör Rifat Öçten benden tedbir alınmasını istedi. Bunun üzerine Emniyet Müdürü ile gerekli tedbirleri aldık ve Doğu Menzil Komutanlığı nöbetçi amirine de bir olay vukuunda bize yardımcı olmalarını bilgilendirdim. Kulüplerden taşkınlık yapmamalarını da istedim. Kayserispor ve Sivasspor seyircileri tribünlerde ayrı ayrı yerlere oturtulacak ve aralarına da polis barikadı konulacaktı. Ayrıca herkes sahaya girerken aranacak içkili olanlar içeri sokulmayacaktı.*” şeklinde bir savunma yapmıştır. (Ülker 20 Eylül 1967:1) Her ne kadar Vali ifadesinde olaylara dair gerekli tedbirleri aldığını iddia etse de; Maç günü Vali’nin Kayseri’nin mesire yerlerinden biri olan Ağırnas kasabasında bulunması, ‘Gesi bağlarında piknik yaptığı’ şeklinde yorumlanarak basında oldukça eleştirilmiştir. (Ülker 18 Eylül 1967:1, Ant 26 Eylül 1967: 8) 1966 yılında Kayseri’de oynanan Kayseri Havagücü ve Sivas Sümerspor arasındaki futbol maçında da çıkan olaylar sonucu çok sayıda yaralılar olması ve bu dönemde de aynı valinin görevde olması da eleştirilerin dozunun artışına neden olmuştur. (Kaynar 2017: 1034) Bu defa maalesef her iki şehirde ölümlerle sonuçlanan olaylar nedeniyle Kayseri Valisi ve Emniyet Müdürü’nün görevlerinden alınmasını müteakip, Sivas Emniyet Müdürü Nihat Erim de görevinden alınmıştır. (Sivas Haber 22 Eylül 1967:1) Sivas’ta çıkan olayları engelleyemediği gerekçesiyle Sivas Emniyet Müdürü görevden alınırken, Sivas Valisi’nin de istifa ettiği haberleri basında yer bulmuştur. Vali Vefik Kitapçığıl, Sivas’taki hadiseleri engelleyemediği gerekçesi ile: “*Hükümetimiz teveccüh göstererek beni vazifeden almadı. Fakat, emrimdeki teşkilatın ataleti, aczi ve zaafı beni utandırdı. Bu acz ve zaafı üzerime alıyor, Sivas Valiliğinden istifa ediyorum.*” şeklindeki istifa metni basında yer almıştır. Ancak Valinin istifasını geri aldığına dair haberde: “*Sivas Valisi istifa etti, sonra geri aldı*” başlığına yer verilmiştir. (Cumhuriyet 23 Eylül 1967:1)

Maça yoğun bir ilgi ve katılım olacağı, Sivas Senatörü Rifat Öçtem’in maçtan önce Kayseri Valisi Nazım Üner’i telefonla arayarak uyarısından da anlaşılmaktadır. Zira Senatör Öçtem maçtan sonraki bir beyanatında: “*Ben Kayseri Valisini önceden ikaz ettim. Fakat olaylar valinin tedbir almadığını göstermiştir.*” (Sivas Haber 20 Eylül 1967:1) Nitekim, Maç günü stadyumda 21,000 taraftarın bulunmasının yanı sıra stadyum çevresindeki binaların çatılarında dahi seyircilerin bulunduğu dair ifadeler de, maça yoğun bir ilginin olduğunu göstermektedir. (Stokes 2020:65) Olayların faturası sadece Mülki İdarecilerle de sınırlı kalmamıştır. Kayseri’de olaylara neden olan 8’i Sivasspor, 18’i Kayserispor taraftarı olmak üzere toplamda 26 kişi tutuklanarak, maç esnasında ve sonrasında çıkan olaylar nedeniyle her iki takıma 17 maç saha kapama cezası verilmiştir. Ayrıca iki şehir takımlarının 5 yıl süreyle aynı gruplarda futbol oynamamaları kararı alınmıştır. (Gür 2015:27)

SONUÇ

Almanya’da 1936’daki ilk basımından bu yana 2020 yılı itibariyle 41. baskısı ve pek çok dile çevirisi yapılan, belirli aralıklar ile de yenilenen Ernst Neufert’in Yapı Tasarımı Kitabı, günümüzde de birçok mimarın başucu kaynağı olma özelliği gösteriyor. Mimarların ‘mimarlığın kutsal kitabı’ olarak tanımladığı kitabın içerisinde esasen bugün farkında olmadan kullandığımız obje ve binaların taşınması gereken evrensel nitelik ve ölçülere dair önemli bilgiler yer almaktadır. Kitabın spor tesisleri başlıklı bölümünün 472. sayfasında stadyumların yapım esasları üzerinde durulan husus ise, esasen Kayseri’de 17 Eylül 1967 tarihinde yaşanan ölüm olaylarına neden olan tasarım hatasıdır. Neufert, büyük insan topluluklarının bir araya geldiği kapalı alanlarda kapıların kesinlikle içeriden dışarıya doğru açılması

gerektiği söyler ve aksi halde izdihamlar nedeniyle faciaların yaşanabileceği uyarısını yapar. Ülkemizde de uzun yıllardır mimarlık fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmakta olan Neufert'in Yapı Tasarımı isimli ve 1936 tarihli eserinde belirtilen esaslara göre yapılmayarak faciaya neden olan Kayseri Stadyum kapıları, maalesef ölümlere neden olmuştur. Zira Sivas'taki stadyumun kapıları içeriden dışarıya doğru açılırken, yani doğru tasarımda yapılmış iken, Kayseri'deki stadyumunda öyle olduğunu zanneden Sivasspor taraftarlarının kapılara yüklenmesi ile ezilmeler yaşanmıştır. Burada ilginç olan husus ise; Neufert'in evrensel mimari kurallarına uygun olmadığı anlaşılan ve ölümlere neden olan kapıların dışında, Alman diplomatların başka nedenler arayışında olmalarıdır. Bu tutumu maalesef halen olaylara ilişkin yazılan makale ve haberlerde de görmekteyiz. Olayları iki şehir arasında olmayan rekabet ve yine aslında varolmayan Türk-Kürt, Alevi-Sünni çekişmelerine dayandırma arzusuna da halen rastlamaktayız. Bu noktada pek tabii, tek sorumlu stadyumun mimarı ve olayın nedeni de kapılardır demek kolaya kaçmak olacaktır. Ancak bir futbol maçında yaşanan facianın altından böylesine sosyolojik ve siyasi nedenler çıkartmaya çalışmakta oldukça anlamlıdır. Burada ölümlere neden olan tasarım hatası nedeniyle içe doğru açılan kapılardır evet ama bu kapılara doğru beş bine yakın insanın hücum etmesine neden olan da güvenlik güçlerinin yetersizliği nedeniyle yaşanan şiddet eylemleridir. Peki sonucu 43 can ve yüzlerce yaralı olan bu facianın nedenleri nelerdir? Burada adım adım faciaya giden yolda cevaplanması gereken esas sorular şunlardır:

Güvenlik güçleri stadyum içerisine sokulan taşlara neden engel olamamıştır?

Taraftarlar maça neden taşlarla gelmişlerdir? Sivasspor taraftarları maçtan önce şehirde neden huzursuzluk çıkarmışlardır?

Bunlara maçtan önce neden müdahale edilmemiştir? Sivasspor taraftarlarının oldukça kalabalık bir şekilde Kayseri'ye geldiği yönünde Sivas Senatörü tarafından maçtan önce uyarılan Kayseri Valisi neden gerekli tedbirleri almamıştır?

Maç neden yerel seçimlerin yapıldığı gün oynanmıştır?

Maçtan sonra Sivasspor taraftarlarının Kayseri sokaklarındaki taşkınlıkları neden önlenememiştir?

Belki de en vahimi olaylar neden Sivas gazetelerinde 'Kayserililer Sivaslıları öldürdü' şeklinde verilmiştir?

Sivas gazetelerinde günlerce çıkan sorumsuzca haberlere neden dur denilmemiştir? Bu gazeteleri kimler provake etmiştir?

Sivas gazetelerinde çıkan! Sivaslı bir taraftarın kesik başı ile Kayserililer top oynadılar' gibi gerçeklerle bağdaşmayan haberlere kimler nasıl inanmışlardır?

Sivas'ta yaşanan olaylara karşı güvenlik güçleri neden yetersiz kalmışlardır?

Ve aradan geçen onca zama rağmen neden hala olayların arkasında sanki bir Kayseri-Sivas rekabeti, Türk-Kürt düşmanlığı, Alevi-Sünni çekişmesi varmış gibi yorumlara rastlanılmaktadır?

Facianın yıl dönümünde 17 Eylül 2020 günü Kayserispor ve Sivasspor'un resmi tweeter hesaplarından yapılan anma mesajlarının altına yapılan yorumlara bakıldığında, birilerinin halen bu acı olaydan bir siyasal sonuç çıkarma gayretinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada çalışmanın temelini teşkil eden Alman diplomatların olaylara ilişkin raporlarında esasen ulaşmak istedikleri sonuca ulaşamadıklarına dair itiraflarına tekrar dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Netice itibariyle, Türkiye'de 'Holiganizm'in ilk acı örneği olan bu futbol maçında, her iki takımın taraftarlarının hatalarına, mimarınki de eklenince meydana gelen facia tüm dünyanın ilgisinin ve merakının Kayseri ve Sivas'a yönelmesine sebep olmuştur. Akabinde Sivas'taki yerel gazetelerde düşünmeden atılan manşetler de sorumsuzluğun bir başka örneği olmuştur ve bu haberlerden etkilenen Sivaslılar da, kabul edilemez bir yaklaşım sergileyerek öfkelerini Sivas'ta yaşayan Kayseri'lilere yöneltmişlerdir. Ancak maalesef aradan geçen 53 yılda değişen sadece stadyumların kapıları olmuş gibi gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akbal, U. (2014). Taraftarlık Siyaset ve İdeoloji. İstanbul: Bilgi Üniversitesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Başaran, K. (2017). Sivas-Kayseri Türkiye'nin En Büyük Futbol Faciası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gür, B. (2015). Evrensel Bir Sorun: Sporda Şiddet. Ankara: Gazi Üniversitesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Darby, P. (2005). Soccer and Disaster: International Perspectives. London: Routledge. ISBN-13: 978-0714682891.
- İlhan, E. (2014). Spor'da Şiddet'in Ulaştığı Nokta; 17 Eylül 1967 Kayserispor-Sivasspor Karşılaşması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I): 188-196.
- Kaynar, M.K. (2017). Türkiye'nin 1960'lı Yılları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neufert, E. (2020). Neufert Yapı Tasarımı. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Stokes, C.E. (2020). Football Disaster: The moments we will never forget. Sheffield: ePub. ISBN: 1230003677261.
- Toy, H. (2015). Kronolojik Türkiye Tarihi. İstanbul: Karma Kitapları.
- Kayserispor. <https://kayserispor.org/17-eylul-1967-kara-bir-gun-kayserispor-sivasspor-maci.htm> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.02.2021)
- En son haber. <https://www.ensonhaber.com/tarih-haberleri/43-kisinin-hayatini-kaybettigi-kayseri-sivas-maci> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.02.2021)
- Socrates Dergi. <https://www.socratesdergi.com/kayserispor-sivasspor-17-eylul-1967-faciasi/> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.02.2021)
- Tr.wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/1967_Kayseri_stadyum_faciasi adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.02.2021)
- Arşiv Belgeleri:
- Federal Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşivi (Politisches Archiv Auswärtiges Amt)
- PA AA 001 83 SST 18 / 416.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi
- BCA.30.18.1.2.211.67.13.
- Gazete ve Dergiler:

Ant Haftalık Dergi, 26 Eylül 1967.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Eylül 1967.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Eylül 1967.

Hürriyet Gazetesi, 19 Eylül 1967.

Hürriyet Gazetesi, 21 Eylül 1967.

Milliyet Gazetesi, 19 Eylül 1967.

Milliyet Gazetesi, 20 Eylül 1967.

Milliyet Gazetesi, 22 Eylül 1967.

Sivas Haber Gazetesi,19 Eylül 1967.

Sivas Haber Gazetesi,20 Eylül 1967.

Sivas Haber Gazetesi, 22 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 18 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 19 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 20 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 25 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 26 Eylül 1967.

Ülker Gazetesi, 28 Eylül 1967.

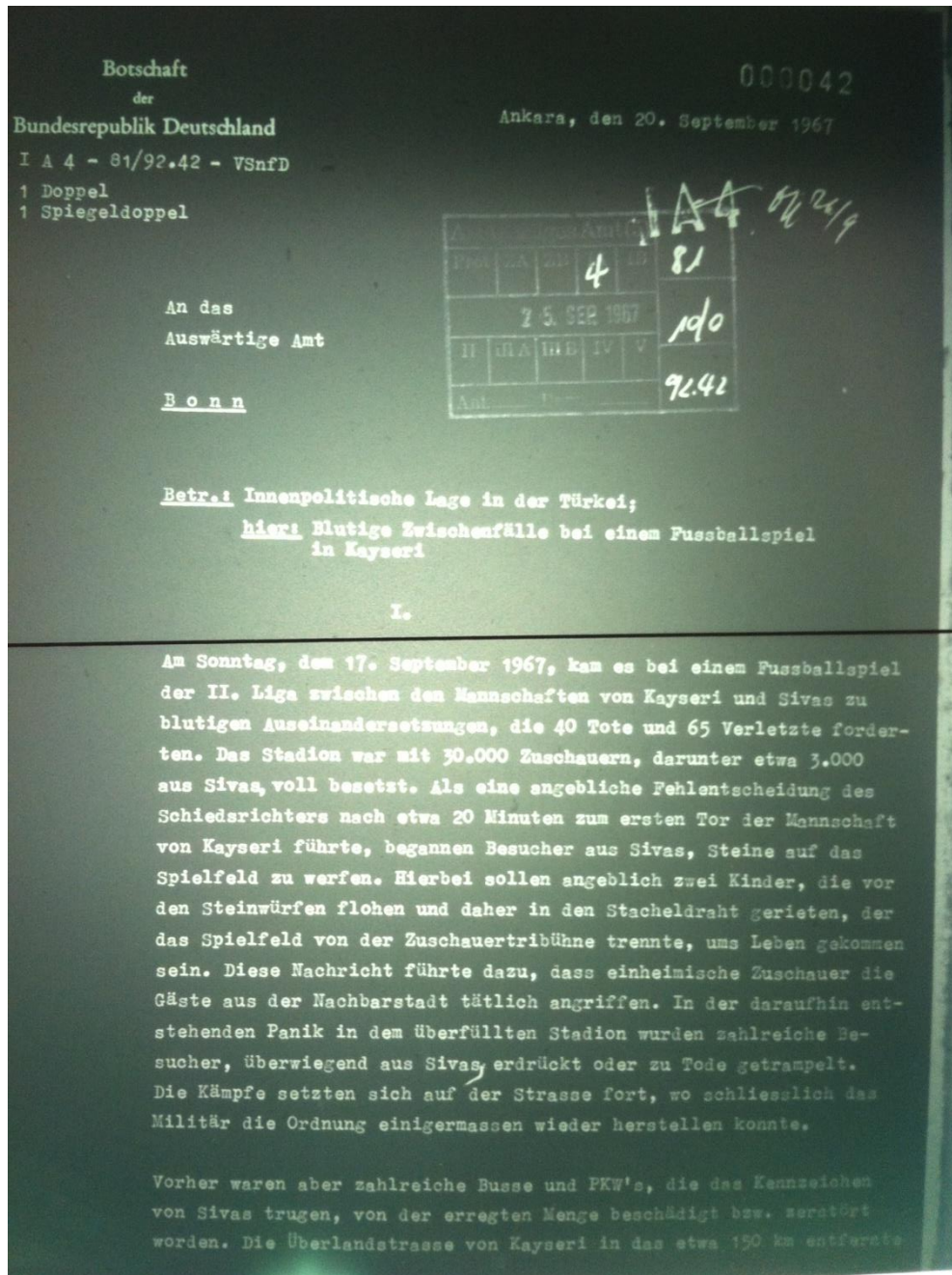
EXTENDED SUMMARY

September 17th 1967 Kayserispor Sivasspor match as a black day in Turkey football history, although it has been realized as a result of a series of disastrous lapses chain; it maintains its place in memories with the questions it has left behind and 'wonder'. In this respect, with 43 casualties and hundreds of injuries, how the Kayserispor - Sivasspor football match, which is mentioned among the world sports disaster, is evaluated on international platforms, the real reason or reasons of the disaster, before the game, in the game and after the game, in the light of reports of that as a result of research done by German diplomats, matches memories and a portion on the post-match unspoken earlier allegations and the findings were attempted to be transferred. Considering that especially the tensions between the two neighboring cities have preserved their traces for years, the sociological findings included in the reports of the German diplomats become meaningful. In this aspect, while listing the causes of the disaster, focusing on the 'hooliganism' phenomenon in sports as well as regional and ethnic differences and including the determinations related to these, causes questions such as the effects of football on societies and the way football is perceived from the past to the present. Football teams and

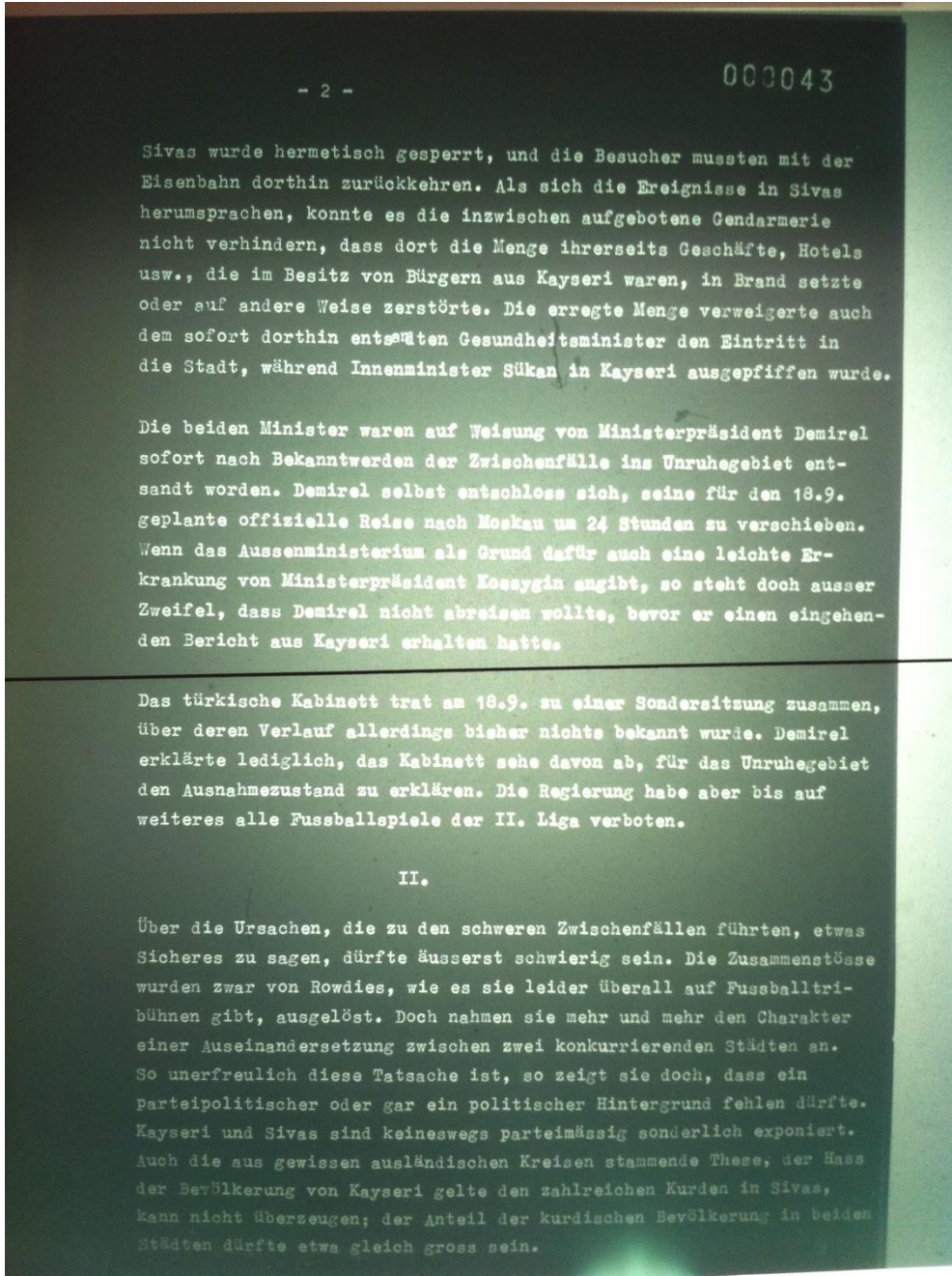

football matches, which still take the first place in sports news and now become an important economic sector besides sports, also play an important role in shaping their cities characteristically. As a matter of fact, the first thing that comes to mind when it comes to Trabzon is the best example of this. In this respect, besides contributing to the economic development of cities, football matches, which have an important role in the socialization of city residents, unfortunately still cause unpleasant and sad disaster from time to time. The Kayserispor Sivasspor match on September 17, 1967, which went down in the history of Turkish football as a dark day, took place as a disastrous result of a series of neglect; it keeps its place in memories with the questions it left behind and 'wonder'. As a matter of fact, this fierce competition, which is the subject of the news all over the world and is mentioned among the world sports disaster, has aroused international attention in this aspect. The presence of detailed reports on disaster even in the German foreign affairs documents, which is the subject of the study, proves this interest. After the disaster, first German journalists and then Italian journalists came to Kayseri personally and went to the stadium where the incident took place and then went to Sivas and filmed the witnesses, which also shows that the disaster are closely watched by the world public. When the press of the period is scanned, it is understood that there is an interest in the disaster by the world public, especially European states. At this point, in a report published in the Ülker newspaper, one of the local newspapers of Kayseri at the time, it was stated that American journalists would prepare interviews about the events of Kayserispor Sivasspor match. In a report published in the Sivas News Newspaper in the same days, it was stated that Italian television broadcasters came to Sivas after completing the filming in Kayseri and that they will film the workplaces and homes of the people of Kayseri, which were destroyed in the events that followed the disaster in Sivas, as well as the witnesses of the disaster. It is understood that in addition to foreign journalists, foreign diplomats have made investigations and researches on the subject and prepared reports. At this point, it is understood that the reports in the Political Archives of the Federal Ministry of Foreign Affairs were arranged by the German Embassy in Ankara on 20 September 1967 and sent to German foreign affairs. Federal Government working in Turkey by preparing various reports on important events that took place in the diplomats of Turkey, the German Foreign Ministry's disaster one also in 1967 from the reports they send to the Ministry of experiencing Kayserispor-sivasspor is about the match and after. The title of the report: "Internal Political Situation in Turkey" organized by the form; The subtitle is: "Here: Bloody Events in a Football Match in Kayseri". In the first part of the three-page report that was understood to have been written by German diplomats, the incidents that took place during the match and unfortunately resulted in death are expressed in the first part, and the reasons of the events are discussed in the second part. In the last part of the report, while predicting the future between the two cities after the events, information about the local elections that took place on the same day is also provided.

EKLER

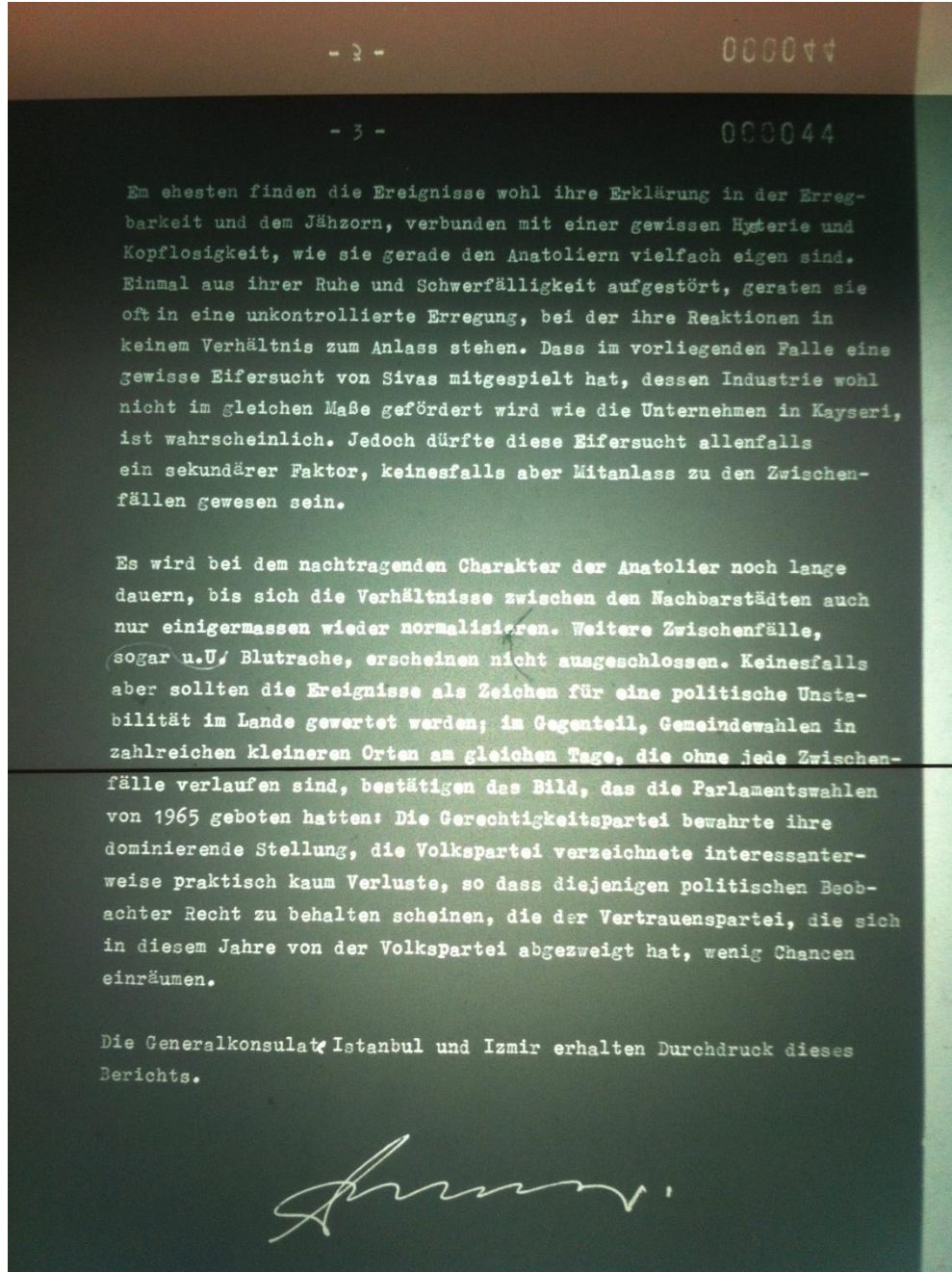

Ek 1: Alman Diplomatlarca Hazırlanan Rapor s.1

Ek 2: Alman Diplomatlarca Hazırlanan Rapor s.2

Ek 3: Alman Diplomatlarca Hazırlanan Rapor s.3

9019 / 1967

Konu :

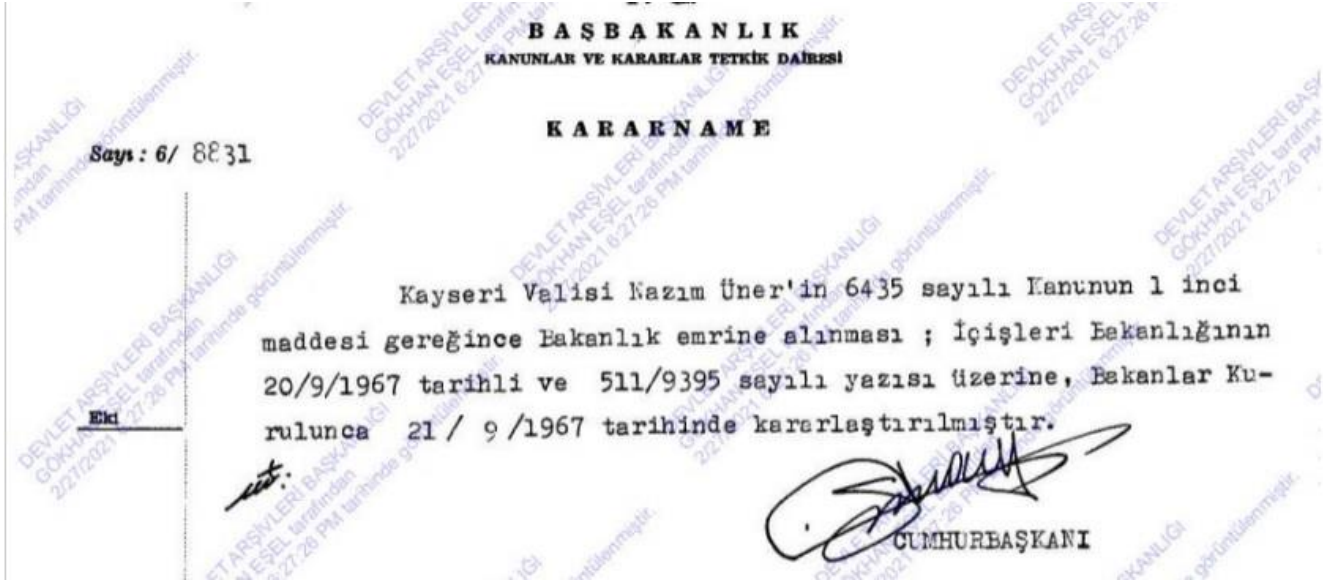
Başbakanlık Makamına

Kayserispor ile Sivasspor arasında 17/9/1967 günü yapılan maçta kırk kişinin ölümü ve atış kişinin yaralanması ile sonuçlanan müessif olayın idari yönden tetkik ve tahkikine 17-18/9/1967 gecesi başlayan Bakanlığın Teftiş Kurulu Başkanı Ahmet Güneşli Başkanlığında 3 Mülkiye Müfettişinden kurulu tahkik komisyonundan alınan 20/9/1967 günlü gifroye göre Kayseri Valisi Nazım Üner'in maın fevkalade hadiseli gececeğini bilmesine rağmen gerekli tedbirleri almakta ve bunları uygulayıp takip ve kontrol etmekte ilgisizliği ve ağır ihmali olduğu kanaatına varıldığı bildirilmekte ve derhal Bakanlık Emrine alınması teklif edilmektedir.

Kayseri Valisi Nazım Üner'in 8435 sayılı kanunun 1.maddesi gereğinde Bakanlık Emrine alınması hususunda gerekli Bakanlar Kurulu Kararının alınmasına müadelerinizi arz ederim.

Dr.FARUK SÜKAN
İÇİŞLERİ BAKANİ

Ek 4: İçişleri Bakanı tarafından Başbakanlığa yazılan talep yazısı.

Ek 5: Cumhurbaşkanı imzalı Bakanlar Kurulu Kararı